Magistr **Nazarova.M.I., Xusanova O.M.** Dots.nt **Dadaboyeva.M.U., Shamuhammedova F.A; Normurodova. R.Z.**

QISMAN TISHSIZ BO'LGAN BEMORLARDA TERMOPLASTIK ASOSLI PROTEZLAR BILAN DAVOLASHNING XUSUSIYATLARI, FANDAGI O'RNI VA TABASSUM VA ESTETIK KO'RSATKICHLARGA TA'SIRINI O'RGANISH

Annotatsiya

Kirish: Yo'qolgan tishlarni tiklash og'iz bo'shlig'ining kundalik funksiyalarini bajarishda muhim va zarur hisoblanadi. An'anaviy akril protezlar uzoq yillar davomida qo'llanib kelinmoqda, biroq hozirgi kunda elastik protezlar zamonaviy va istiqbolli yo'nalish sifatida e'tirof etilmoqda.

Maqsad: Ushbu tadqiqot stomatolog mutaxassislar orasida elastik protezlar bo'yicha bilim va xabardorlik darajasini baholash maqsadida o'tkazildi.

Materiallar va usullar: Stomatolog mutaxassislarning elastik protezlar to'g'risidagi bilim va xabardorlik darajasini aniqlash uchun so'rovnoma usulidan foydalanildi.

Natijalar: So'rovda qatnashgan stomatologlarning kam qismi ijobiy javob berdi, aksariyat mutaxassislar esa ushbu protez turi haqida yetarli ma'lumotga ega emasligi aniqlandi. Faqat ayrimlari elastik protezlarning afzalliklari, kamchiliklari, qo'llanilish sohalari va tarkibiy materiallari haqida ma'lumotga ega ekanligi qayd etildi.

Xulosa: Klinik amaliyotda bemorlar manfaatlari uchun mazkur zamonaviy imkoniyatdan kengroq foydalanish maqsadida ushbu yo'nalishda qo'shimcha ilmiy tadqiqotlar o'tkazilishi zarur.

Kirish Tishlarning yo'qolishi butun dunyo bo'yicha keng tarqalgan stomatologik muammo bo'lib, chaynash funksiyasi, nutq (fonetika) va estetik ko'rsatkichlarga sezilarli ta'sir ko'rsatadi [1]. Hindistonda og'iz bo'shlig'i kasalliklari keng tarqalgan va ko'pincha e'tibordan chetda qolishi sababli tish yo'qotish darajasi ayniqsa yuqori hisoblanadi [2]. Hindiston Tibbiy Tadqiqotlar Kengashi (ICMR) ma'lumotlariga ko'ra, aholi taxminan 42 foizi qisman yoki to'liq tishsizlikdan aziyat chekadi [3]. Ushbu yuqori ko'rsatkich samarali, iqtisodiy jihatdan maqbul va estetik jihatdan qoniqarli tish o'rnini bosuvchi usullarga bo'lgan ehtiyojning dolzarbligini ko'rsatadi.

Tish o'rnini bosishning an'anaviy usullari, xususan akril asosli protezlar, Hindistonda uzoq vaqt davomida ortopedik stomatologiyaning asosiy davolash usuli bo'lib kelgan [4]. Biroq ushbu an'anaviy protezlar qulaylik, barqarorlik va estetik jihatdan ayrim cheklovlarga ega bo'lib, ba'zan bemorlar uchun optimal natijalarni ta'minlay olmaydi [5]. Bundan tashqari, ayniqsa qishloq hududlarida stomatologik yordamdan foydalanish imkoniyatlarining cheklanganligi protezlash muolajasiga muhtoj shaxslar uchun qo'shimcha qiyinchiliklar tug'diradi [6].

So'nggi yillarda elastik protezlar an'anaviy akril protezlarga muqobil sifatida taklif etilib, bir qator ustunliklari bilan ajralib turmoqda [7]. Neylon yoki polivinilxlorid (PVX) kabi materiallardan tayyorlanadigan elastik protezlar nisbatan arzonligi, mustahkamligi va tayyorlash jarayonining soddaligi bilan e'tiborga loyiqdir [8]. Shuningdek, ularning tabiiy ko'rinishi va

moslashuvchanligi yuqori qulaylik va estetikani ta’minlab, bemorlarning estetik talablariga mos keladi [9].

Shunga qaramay, elastik protezlarning potensial afzalliklariga qaramasdan, ularning Hindistonda qo‘llanilishi va amaliyotga joriy etilishi hali ham cheklangan. Bunga stomatolog mutaxassislar va bemorlar orasida yetarli xabardorlikning yo‘qligi, materiallar mavjudligi bilan bog‘liq muammolar hamda tartibga solish masalalari sabab bo‘lmoqda [10]. Bundan tashqari, Hindiston sharoitida elastik protezlarning klinik samaradorligi va bemorlar qoniqish darajasini o‘rganishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlarning yetishmasligi ularning keng joriy etilishiga to‘sqinlik qilmoqda.

Materiallar va usullar

O‘zbekistonning Toshkent shahrida stomatolog mutaxassislar orasida elastik protezlar bo‘yicha xabardorlik va bilim darajasini baholash maqsadida kesimiy (cross-sectional) so‘rov tadqiqoti o‘tkazildi. Tadqiqot uchun namuna hajmi hududdagi stomatolog amaliyotchilar sonidan kelib chiqib 80 nafar ishtirokchi etib belgilandi. Ishtirokchilarni tanlashda qulay (convenience) tanlanma usulidan foydalanilib, Toshkent shahridagi turli stomatologik klinika va shifoxonalarda faoliyat yuritayotgan mutaxassislar jalb qilindi.

Ma’lumotlarni to‘plash maqsadida tuzilgan (strukturaviy) so‘rovnoma ishlab chiqildi. So‘rovnoma elastik protezlar bo‘yicha ishtirokchilarning xabardorligi va bilim darajasini aniqlashga qaratilgan ko‘p variantli savollardan iborat bo‘lib, unda elastik protezlarning afzalliklari, kamchiliklari, qo‘llash ko‘rsatmalari hamda tayyorlashda ishlatiladigan materiallar kabi jihatlar qamrab olindi.

Tadqiqotda ishtirok etayotgan stomatolog mutaxassislarga so‘rovnomalar maxsus tayyorgarlikdan o‘tgan tadqiqotchi yordamchilar tomonidan tarqatildi. Ishtirokchilarga tadqiqotning maqsadi tushuntirildi hamda ularning javoblari maxfiy saqlanishi kafolatlandi. So‘rovnomani ixtiyoriy ravishda to‘ldirish va belgilangan muddatda qaytarish so‘raldi.

Olingan ma’lumotlarni tahlil qilishda tavsifiy statistik usullar, jumladan chastota va foiz ko‘rsatkichlaridan foydalanildi. Stomatolog mutaxassislarning elastik protezlar bo‘yicha xabardorlik va bilim darajasi so‘rovnoma savollariga bergan javoblari asosida baholandi. Statistik tahlil SPSS dasturi yordamida amalga oshirildi.

Tadqiqot o‘tkazish uchun Muassasa Axloqiy Kengashi tomonidan ruxsat olindi. Tadqiqotda ishtirok etishdan oldin barcha ishtirokchilardan yozma ravishda xabardor rozilik olindi. Tadqiqot davomida ishtirokchilarning shaxsiy ma’lumotlari va javoblarining maxfiyligi ta’minlandi.

Tadqiqotning cheklovlari qatoriga qulay tanlanma usulidan foydalanilganligi sababli natijalar Lucknow shahridagi barcha stomatolog mutaxassislar populatsiyasini to‘liq aks ettirmasligi mumkinligi, shuningdek, o‘z-o‘zini baholash (self-report) va eslab qolish (recall) bilan bog‘liq ehtimoliy xatoliklar mavjudligi kiradi.

№	Qo’yilgan savollar:	Ha	Yo’q
1.	Moslashuvchan protezlar haqida bilasizmi?	79	0
2.	Amaliyotingizda moslashuvchan protezlar qo‘llaysizmi?	69	10

3.	Moslashuvchan protezlarning afzalliklarini bilasizmi? (Estetik, metall klamersiz, qulay, mustahkam, vaqtinchalik protez, aniqlik, biokompatibel	59	20
4.	Moslashuvchan protezlarning kamchiliklarini bilasizmi? (Stress taqsimoti, rang o‘zgarishi, tishlararo masofa/interarka masofa saqlanishi, definitiv protezlarni qayta bazalash qiyinligi)	51	28
5.	Moslashuvchan protezlarning boshqa qo‘llanilish sohalarini bilasizmi? (Uyqu apnoesi, tungi kapalar, travma/shikastlanishlar, kasalliklar	32	48
6.	Moslashuvchan protezlar anderkatlar, qiyshaygan tishlar, noto‘g‘ri okklyuziya, til shikastlanishlari va yaralarda qo‘llanishini bilasizmi?	33	46
7.	Moslashuvchan protezlarda ishlatiladigan stomatologik materiallar — moslashuvchan smolalar ekanligini bilasizmi?	29	50
8.	Kelajakda bemorlarga moslashuvchan protez tavsiya qilasizmi	71	8

Natijalar

Tadqiqot natijalari stomatolog mutaxassislar orasida elastik protezlar bo‘yicha xabardorlik darajasi umumiy jihatdan yuqori ekanligini ko‘rsatdi, ya’ni respondentlarning aksariyati savollarning ko‘pchiligiga ijobiy javob bergan.

Barcha ishtirokchilar (100%) elastik protezlar haqida xabardor ekanliklarini bildirgan, bu esa so‘rovda qatnashgan mutaxassislar orasida ushbu ortopedik davolash usuli keng tanilganligini ko‘rsatadi.

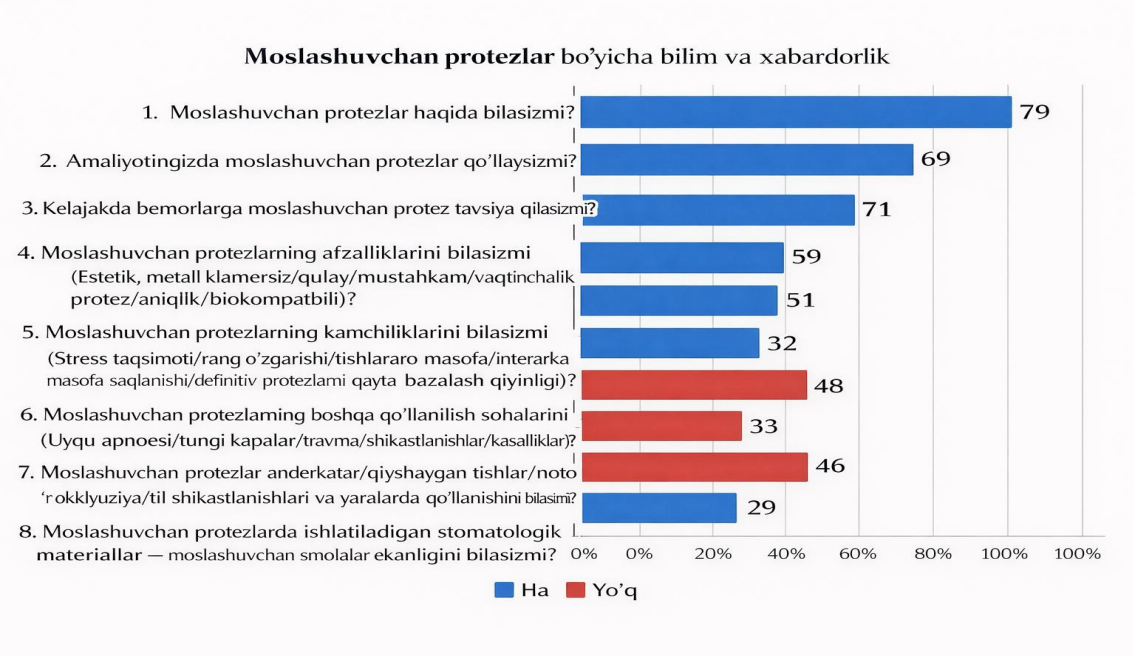
Respondentlarning katta qismi (86,25%) o‘z amaliyotida elastik protezlarni qo‘llashini ma’lum qilgan, bu esa mazkur davolash usulining sezilarli darajada joriy etilganligini tasdiqlaydi. Shuningdek, ishtirokchilarning aksariyati (89%) kelgusida bemorlarga elastik protezlarni tavsiya etishga tayyor ekanliklarini bildirgan, bu esa ushbu davolash turiga nisbatan ijobiy munosabat mavjudligini anglatadi.

Elastik protezlarning afzalliklari va kamchiliklari bo‘yicha bilim darajasi solishtirilganda, respondentlarning ko‘proq qismi afzalliklar haqida xabardor ekanligi (59%) aniqlangan, kamchiliklar bo‘yicha esa bu ko‘rsatkich nisbatan pastroq (51%) bo‘lgan.

Elastik protezlarning boshqa qo‘llanilish sohalari hamda klinik ko‘rsatmalari haqidagi bilim darajasi yanada pastroq bo‘lib, mos ravishda faqat 40% va 41,8% respondentlar ushbu jihatlar haqida ma’lumotga ega ekanliklarini bildirganlar.

Elastik protezlar tayyorlashda qo‘llaniladigan stomatologik materiallar, xususan elastik qatronlar (rezinlar) bo‘yicha xabardorlik eng past darajada qayd etilgan bo‘lib, respondentlarning atigi 36,7% ushbu sohada yetarli bilimga ega ekanligini ko‘rsatgan.

Umuman olganda, olingan natijalar elastik protezlar bo‘yicha bilim va xabardorlikni, ayniqsa ularning kamchiliklari, muqobil qo‘llanilish imkoniyatlari, klinik ko‘rsatmalari hamda tayyorlashda ishlatiladigan materiallar yuzasidan chuqurlashtirish zarurligini ko‘rsatadi. Bu esa stomatolog mutaxassislarga yanada asoslangan klinik qarorlar qabul qilish va bemorlarga kompleks ortopedik yordam ko‘rsatish imkonini beradi.

Muhokama

Mazkur tadqiqotning maqsadi stomatolog mutaxassislar orasida elastik protezlar bo‘yicha bilim va xabardorlik darajasini baholashdan iborat edi. So‘rov natijalari ortopedik stomatologiyada, xususan qisman tishsizlik, tabassum estetikasi va funksional tiklash masalalarida elastik protezlarga oid tushuncha hamda amaliy yondashuvlar haqida muhim ma’lumotlarni taqdim etdi.

Natijalar shuni ko‘rsatdiki, stomatolog mutaxassislar orasida elastik protezlar bo‘yicha umumiy xabardorlik darajasi yuqori bo‘lib, barcha respondentlar ushbu davolash usuli haqida ma’lumotga ega ekanliklarini bildirgan. Biroq amaliyotda ularni qo‘llash va kelgusida tavsiya etish istagi mavjud bo‘lishiga qaramay, real klinik joriy etilishda muayyan tafovutlar kuzatilgan. Bu holat xabardorlik yuqori bo‘lsa-da, elastik protezlarni klinik amaliyotga to‘liq integratsiya qilishga to‘sqinlik qiluvchi omillar mavjudligini ko‘rsatadi.

So‘rov natijalariga ko‘ra, respondentlarning salmoqli qismi elastik protezlarning estetik ko‘rinishi, qulayligi va biokompatibiligi kabi afzalliklari haqida ma’lumotga ega ekanligini bildirgan. Biroq kamchiliklar — masalan, yuklama (stress)ning taqsimlanishi bilan bog‘liq muammolar, rang o‘zgarishi hamda sun’iy tishlarning asosdan ajralib chiqishi kabi jihatlar bo‘yicha xabardorlik nisbatan past bo‘lgan. Bu esa stomatologlar uchun ta’lim va malaka

oshirish dasturlarini takomillashtirish, elastik protezlarning ijobiy va salbiy tomonlari haqida kompleks bilim berish zarurligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot shuningdek elastik protezlarning muqobil qo‘llanilish sohalari — masalan, uyqu apnoesi holatlarida, tungi kapalar sifatida yoki travmatik vaziyatlarda qo‘llanishi bo‘yicha xabardorlik darajasi past ekanligini aniqladi. Shunga o‘xshash tarzda, klinik ko‘rsatmalar, jumladan, chuqur underkatlar mavjudligi, qiyshaygan tishlar yoki til shilliq qavati zararlanishi bilan bog‘liq holatlarda elastik protezlardan foydalanish imkoniyatlari haqida bilimlar ham yetarli emasligi qayd etildi. Ushbu natijalar elastik protezlarning turli klinik vaziyatlardagi qo‘llanilish imkoniyatlari bo‘yicha kengroq ma’lumot berish zarurligini tasdiqlaydi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari ortopedik stomatologik amaliyot uchun muhim ahamiyatga ega. Ular elastik protezlar bo‘yicha xabardorlik, bilim va amaliy qo‘llanilishni oshirish maqsadida uzluksiz kasbiy ta’lim dasturlarini rivojlantirish zarurligini ko‘rsatadi. Elastik protezlarning afzalliklari, kamchiliklari, muqobil qo‘llanilishi, klinik ko‘rsatmalari hamda materiallari bo‘yicha chuqur bilimga ega bo‘lish davolash natijalarini yaxshilash va bemorlar qoniqish darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot stomatolog mutaxassislar orasida elastik protezlar bo‘yicha bilim va xabardorlik darajasini baholashga qaratildi hamda ularning ortopedik stomatologiyadagi o‘rni, qisman tishsizlikni bartaraf etish, tabassum va estetikani tiklashdagi ahamiyatiga alohida e’tibor qaratildi. Olingan natijalar elastik protezlar bilan bog‘liq tushuncha va amaliyotga doir muhim ma’lumotlarni taqdim etib, stomatologik hamjamiyatdagi kuchli jihatlar va takomillashtirish zarur bo‘lgan yo‘nalishlarni aniqlash imkonini berdi.

Umuman olganda, natijalar elastik protezlar bo‘yicha xabardorlik darajasi yuqori ekanligini ko‘rsatdi, ya’ni barcha respondentlar ushbu davolash usuli haqida ma’lumotga ega ekanliklarini bildirgan. Biroq yuqori xabardorlikka qaramay, elastik protezlarning klinik amaliyotda qo‘llanilishi bir xil darajada emasligi aniqlandi. Respondentlarning aksariyati ularni amaliyotda qo‘llashini va kelgusida bemorlarga tavsiya etishga tayyor ekanligini bildirgan bo‘lsa-da, real joriy etilish darajasi farq qilgan. Bu esa klinik sharoitda mazkur usulni keng tatbiq etishga to‘sqinlik qiluvchi omillar mavjud bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatadi.

Ushbu natijalar stomatolog mutaxassislar orasida elastik protezlar bo‘yicha bilim, xabardorlik va amaliy qo‘llanilishni oshirish maqsadida uzluksiz ta’lim va malaka oshirish dasturlarini rivojlantirish zarurligini ko‘rsatadi. Elastik protezlarning afzalliklari va kamchiliklari, klinik qo‘llanish ko‘rsatmalari hamda material xususiyatlari haqida chuqur va tizimli bilimga ega bo‘lish ortopedik davolash samaradorligini oshirish hamda bemorlar qoniqish darajasini yaxshilashga xizmat qiladi.

Adabiyitlar:

1. Budtz-Jorgensen E. *Prosthodontics and quality of life*. J Prosth Dent. 1992;68(2):323–5.
2. Petersen PE. *The World Oral Health Report 2003: continuous improvement of oral health in the 21st century – the approach of the WHO Global Oral Health Programme*. Community Dent Oral Epidemiol. 2003;31(Suppl 1):3–23.
3. Indian Council of Medical Research (ICMR). *Oral Health in India: A Report of the Multi-Centric Study*. New Delhi: ICMR; 2007.

4. Jain V, Kapoor A, Jain A, Gupta A. *Awareness of flexible dentures among dental professionals: A knowledge, attitude, and practice survey*. J Indian Prosthodon Soc. 2015;15(2):159–63.
5. Jacob RF, Taylor TD. *An esthetic removable partial denture technique for a single anterior tooth*. J Prosthet Dent. 1986;56(1):105–7.
6. Ministry of Health and Family Welfare, Government of India. *National Oral Health Survey & Fluoride Mapping, 2002–2003*. New Delhi: Ministry of Health and Family Welfare; 2004.
7. Gupta N, Chowdhury S, Garg M, Manuja N. *Flexible denture base materials: A review*. J Adv Prosthodont. 2013;5(4):403–6.
8. Singhal RK, Gupta A, Singhal R, Gupta S. *Flexible denture base materials for esthetic removable partial denture framework*. Dent Hypotheses. 2013;4(1):5–12.
9. Gupta S, Sinha N, Kothari A. *Patient preferences for tooth replacement options in India: A qualitative study*. J Oral Health Community Dent. 2017;11(3):45–50.
10. Prithviraj DR, Murali RV, Chakravarthy Y. *Flexural Strength of Heat Cure Polymethylmethacrylate Denture Resin Reinforced with Different Weight Ratios of Ultra High Molecular Weight Polyethylene Fibers: An in vitro Study*. J Indian Prosthodont Soc. 2018;18(4):329–35.
11. Gupta S, Anjum R, Bhadur P. *An overview of flexible denture materials and techniques*. Int J Curr Res. 2020;12(10):12179–83.
12. Yadav S, Gupta S, Dhiman R. *Flexible dentures: A systematic review*. Int J Sci Stud. 2020;8(11):120–4.
13. Arora S, Shah AH, Poddar P, Choudhary A, Kaushik M, Bharadwaj A, et al. *A comparative evaluation of conventional acrylic dentures and flexible dentures in the treatment of partial edentulous patients: A prospective study*. J Family Med Prim Care. 2020;10(2):8–16.
14. Sharma R, Jain P, Singla M. *Flexible dentures: A review*. Int J Oral Health Dent. 2018;4(4):219–22.
15. Prakash S, Chand P, Srinivas T. *Flexible denture materials in prosthodontics: A review*. J Pharm Sci Res. 2019;11(10):3373–7.
16. Gulati M, Arora R, Gupta S, Sharma M. *Flexible dentures: A literature review*. J Dent Sci Res. 2019;10(1):43–7.
17. Shah N, Sood V, Gupta S. *Evaluation of the stress distribution pattern in different materials of flexible dentures: A finite element analysis study*. Indian J Dent. 2018;9(2):53–6.
18. Mourya M, Das D, Saxena D, Jain V. *Evaluation of flexible dentures fabricated in different investing materials: An in vitro study*. J Clin Diagn Res. 2017;11(8):22–5.
19. Singh K, Bansal P, Saluja A. *Flexural properties of different denture base materials: An in vitro study*. J Family Med Prim Care. 2020;9(8):4177–82.
20. Jain N, Gupta T, Garg M, Garg A. *Flexible dentures: An updated review*. J Oral Res Rev. 2021;13(1):19–22.